

Antirasistiskt feministiskt studiematerial

Inledning

Det här studiematerialet i antirasistisk feminism är till för alla som är intresserade av att lära sig mer om antirasistisk feminism. Det är framtaget av Feministiskt initiativ men alla är välkomna att använda det.

Rasism handlar om föreställningen att människor har inneboende olikheter utifrån ras/etnicitet, vilket skapar en hierarkisk ordning där det som uppfattas som vitt, svenskt och västerländskt värderas högst. I Sverige blir människor som inte passar in i den vita, västerländska normen systematiskt placerade i en underordnad position. Vi kan se att rasistiska strukturer påverkar människors materiella villkor, trygghet, delaktighet, inflytande och tillgång till makt på en mängd olika vis.

Allt oftare baseras den nutida rasismen på påstådda kulturella skillnader istället för, som tidigare, på föreställda biologiska skillnader mellan olika folkgrupper. Den kulturrasism som blir följden bygger på föreställningar om att "kultur" kan användas för att förklara skillnader i egenskaper, förmågor och färdigheter bland människor. Könsstrukturer och rasistiska strukturer förstärker och upprätthåller varandra, för icke-vita kvinnor betyder det bland annat att de upplever könsförtryck genom rasistiska konstruktioner av kön.

En vanlig föreställning om rasism i Sverige är att det är ett litet problem som antingen har med oskyldiga fördomar eller med högerextremister att göra. Ett sådant synsätt förminskar rasismen i Sverige. Rasism måste ses som ett strukturellt problem, det betyder att det genomsyrar hela samhället och oss som lever i det. Att prata om rasism i strukturella termer innebär att det inte går att bortförklara den diskriminering människor dagligen utsätts för genom att säga att det enbart är ett uttryck för enskilda individers fördomsfulla attityder och handlingar.

Eftersom rasismen genomsyrar hela samhällsstrukturen och präglar alla oss som lever i det så krävs omfattande politiska åtgärder för att komma till bukt med den. Det krävs också att vi granskar våra egna maktpositioner och strukturerna som återfinns i våra egna organisationer för att aktivt kunna motverka de. Därför har vi tagit fram det här studiematerialet. Det innehåller texter och frågeställningar som vi hoppas kan leda till levande diskussioner om rasism och könsmaktsordningen såväl i feministiska organisationer som i samhället i stort.

Att komma igång

Studiecirkelns upplägg

Studiecirkeln är upplagd kring 8 träffar med olika teman för varje träff. I denna manual hittar du diskussionsfrågor och förslag på texter som diskussionsunderlag till varje träff. Alla deltagare behöver inte läsa alla texter, ni bestämmer själva hur många och vilka texter ni läser. Många av de rekommenderade texterna går att hitta på nätet. I slutet av den här manualen finns en del metoder samlade som ni kan ha användning av under cirkelns gång eller efter att cirkeln är avslutad.

Registrera cirkeln hos ett studieförbund

Studieförbund som ABF (Arbetarnas Bildningsförbund) och Sensus finns till för att stödja kulturaktiviteter och studieverksamhet som till exempel studiecirklar. Ni kan därför ta kontakt med ett studieförbund för att få stöd med t.ex. kopiering, pengar för att köpa in litteratur eller bjuda in föreläsare och tillgång till lokaler att vara på.

Samtalsledare

Cirkeln skapas gemensamt av deltagarna, men det kan vara praktiskt att utse en person i gruppen som får rollen som samtalsledare. Det kan vara ett roterande uppdrag som de som vill turas om att ha om ni inte vill ha samma varje gång. Exempel på samtalsledarens roll:

- Att föra in gruppen i samtalsämnet och hålla samtalet på rätt kurs
- Att gränsa om någon deltagare tar alltför mycket plats
- Att gränsa om det förekommer härskartekniker
- Att ge ordet till och uppmuntra de som är tysta att delta i samtalet
- Att ställa frågor som öppnar samtalet och leder det vidare
- Att summera och avsluta när det är dags

Utvärdera cirkeln!

Använd gärna sista träffen till att utvärdera studiecirkeln. Exempel på frågor:

- Hur har de praktiska detaljerna och samarbetet fungerat?
- Var det lätt att framföra åsikter och idéer?
- Hur har studiematerialet fungerat? Finns det andra idéer till material?
- Hur var cirkeln i sin helhet, var det lärorikt att träffas?

Tanken är att allteftersom förbättra cirkelns upplägg och innehåll, återanvända det som är bra och ta bort det som är mindre bra. Så om ni har synpunkter eller tips på böcker, texter, filmer och annat som skulle passa in i cirkelns upplägg får ni gärna höra av er till styrelsen@feministisktinitiativ.se eller till den som höll i cirkeln!

CIRKELTRÄFF 1: Introduktionsträff

Under den här träffen är samtalsämnet den konkreta situationen som studiecirkeln innebär. Vid detta första tillfälle behöver ni lägga lite tid på att presentera er för varandra och bestämma var och när de följande träffarna ska vara och vem som ansvarar för de olika träffarna. Det kan vara bra att under den här första träffen läsa inledningen till studiematerialet, stämma av vilka frågor just ni vill få besvarade under studiecirkeln gång och sätta upp studietakt för studiecirkeln. Det är bra om alla som bestämt sig för att vara med i cirkeln kommer på varje träff, på så sätt kan samtalen bli djupare. Här är ett förslag på upplägg till första träffen:

1. Presentationsrunda:

Välkomna alla och låt var och en presentera sig i tur och ordning genom att berätta vad de heter, hur de fått kännedom om studiecirkeln och vad som lockade med den.

2. Be alla läsa inledningen till studiecirkeln (om de inte redan gjort det). Se till att alla har ett förtryckt exemplar av den här manualen i handen. Stäm av att alla förstår upplägget till studiecirkeln.

4. Diskutera först två och två under 10-15 minuter och sedan i storgrupp:

- Vad är min erfarenhet av studiecirklar?
- Vad är min erfarenhet av antirasistisk feminism?
- Vad förväntar jag mig av den här cirkeln?
- Vilka maktrelationer kan bli aktuella i den här gruppen?
- Hur gör vi för att alla ska komma till tals?

5. Diskutera praktiska frågor i storgrupp:

- Hur ofta ska ni träffas?
- Hur mycket vill ni läsa till varje gång?
- Ska alla läsa alla texter? Ibland finns flera förslag på texter och då kan ni t.ex. välja att dela upp dem så att 2-3 läser samma och sen återger ni för resten av gruppen.
- Var ska träffarna vara?
- Ska cirkeln vara öppen för allmänheten eller bara för medlemmar?
- Ska samma person ansvara för varje träff eller vill ni rotera?

6. Stäm av att alla vet när och var nästa träff äger rum och vad ni ska ha läst till dess innan ni avslutar. Skicka runt en mail/telefonlista så att ni kan hålla kontakten.

CIRKELTRÄFF 2: Feminism och intersektionalitet

Läs:

- "Feministiskt initiativ inifrån", Monica Amante. Finns i antologin *Äga rum: röster ur den feministiska rörelsen*, red. Palmström, Johanna och Elf Karlén, Moa
- "Motståndsrums", Lawen Mohtadi. Finns i antologin *Äga rum: röster ur den feministiska rörelsen*, red. Palmström, Johanna och Elf Karlén, Moa
- "Det vita genusfolket", Valerie Kyeyune Backström. Finns på:
<http://www.genusfolket.se/samhalle/gastblogg-det-vita-genusfolket/>

Frågor att samtala kring:

- Vad betyder feminism för er?
- Vad betyder antirasism för er?
- Är ni bekanta med intersektionalitet sedan tidigare?
- Vad fastnade ni för i texterna?

CIRKELTRÄFF 3: Vithet i Sverige

Läs:

- "Whiteness swedish style", Ylva Habel. Finns som pdf här:
http://media.metafilm.se/2012/03/Whiteness_Swedish_Style_Ylva_Habel.pdf
- "Våga vägra allies", Judith Kiros
<http://rummets.se/pk-maffian/vaga-vagra-allies/>

Frågor att samtala kring:

- Känner ni igen Ylva Habels beskrivning av vitheten i Sverige?
- Hur kan man bemöta den Naiva, Relativisten och den Medvetna tvivlaren?
- Känner ni igen Judith Kiros "goda antirasist"?
- Kan alla kritisera vithet? Vad är skillnaden på att vara vit och "självkritiskt" kritisera vithet och att vara icke-vit och kritisera makten "underifrån"?
- Går det att avsäga sig vithetsprivilegier?
- Ibland sägs det att normen, i det här fallet vithet, är osynlig tills någon bryter mot den. Är det så? För *vem* är vithet osynligt?

CIRKELTRÄFF 4: Feministisk historieskrivning

Läs:

- "Den dag jag blir fri", Lawen Mohtadi (Natur & Kultur, 2012)
- "Kvinnor med något gemensamt", Meriam Chatty (tidskriften Bang, #1/2009)
- "Nobody knows my name", Josette Bushell-Mingo (tidskriften Ful #1 2010)
- "An Open Letter to Mary Daly", Audre Lorde (*Essays & speeches by Audre Lorde*, 2007)
- African women are blazing a feminist trail – why don't we hear their voices?
<http://www.theguardian.com/commentisfree/2013/sep/23/african-women-rwanda-feminism>

Frågor att samtala kring:

- Varför berättas feministisk historia så ofta utifrån vita kvinnors insatser och organisering?
- Vad har det för betydelse för nuvarande och kommande generationer feminister?
- Vad kan man göra åt saken?
- Vilka skulle ni vilja lyfta fram mer?

CIRKELTRÄFF 5: Tolkningsföreträde i feminismen

Läs:

- "Ett öppet brev till vita feminister", Jessica Hoffman (tidskriften Bang, #3/2009)

Frågor att samtala kring:

- Olika feministiska rörelser har genom tiderna växt fram samtidigt men resursstarka kvinnor har i stor utsträckning haft tolkningsföreträdet att definiera vad feminism och "de viktiga" frågorna är. Jessica Hoffman skriver om hur vita feminister i USA ignorerar och ibland direkt motarbetar den kamp och de frågor som *feminists of color* bedriver. Känner ni igen Hoffmans problembeskrivning? Hur ser det ut i Sverige?

CIRKELTRÄFF 6: Vithet och rasism i föreningslivet

Läs:

- "Makthandbok för unga feminister som (be)möter rasism och sexism i föreningslivet", andra upplagan (2011), sid 4-63. (Går att beställa från Interfems hemsida <http://interfem.se/makthandbok.aspx>)
- "Förtroendevalda med utländsk bakgrund – Dekor eller deltagare?" http://www.skl.se/vi_arbetar_med/demos/demokratiutveckling/publikationer/demokrati/fortroendevalda_med_utlandsk_bakgrund)
- "Att förkroppsliga mångfald", Sara Ahmed (*Vithetens hegemoni*, 2011)

Frågor att samtala kring:

- Känner ni igen argumenten i "Makthandboken" och berättelserna från "Dekor eller deltagare"?
- Vad kan man göra för att antirasistisk feminism ska bli en självklar utgångspunkt för det politiska och organisatoriska arbetet?
- Vad kan man göra i en organisation för att skapa ett klimat där alla har ett gemensamt ansvar för att skapa tillgänglighet samt motverka rasism, sexism, homofobi och transfobi?
- I Sverige speglar antalet kvinnor i riksdagen ungefär andelen kvinnor i befolkningen, även om män dominerar på de tyngsta posterna. Men representationen av rasifierade personer är fortfarande väldigt bristfällig. Det bör förstås som ett demokratiproblem när delar av befolkningen utesluts från maktens korridorer. Samtidigt är det inte ett problem som kan åtgärdas på ett enkelt sätt genom att bara "lägga till". Många upplever att de blir utnyttjade som alibin som ska representera just "mångfald", samtidigt som de rasistiska strukturerna i organisationen förblir intakta. Hur kan man jobba för att bredda representationen utan att förstärka rasism?

CIRKELTRÄFF 7: Bilden av Sverige som jämställt

Läs:

- "Den svenska vithetens melankoli", av Tobias Hübinette och Catrin Lundström: http://www.tobiashubINETTE.se/svensk_vithet.pdf
- "Medveten politik bakom kritiserade avvisningar", Karin Råghall. <http://feministisktperspektiv.se/2012/09/28/medveten-politik-bakom-enskilda-fall/>
- "Makthandbok för unga feminister som (be)möter rasism och sexism i föreningslivet", andra upplagan (2011), sid 65-71. (Går att beställa från Interfems hemsida <http://interfem.se/makthandbok.aspx>)
- "Den omhuldade 'invandraren'", Ylva Habel (tidskriften Arena #2/2011)
- "Krossa myten om ett jämställt land!", Monica Amante. (*Det heter feminism!* Red. Maud Eduards, m.fl.)

Frågor att samtala kring:

- Sverige vill gärna framställa sig som ett öppet, modernt, jämställt, icke-rasistiskt land som respekterar mänskliga rättigheter. Man försöker få det att framstå som att problem med ojämställdhet och rasism bara existerar i andra länder långt borta, hos andra människor, eller som att problemen här åtminstone inte är så utbredda utan går att avgränsa till vissa extrema grupperingar. Vad får den här bilden för konsekvenser i kampen för jämlikhet? Hur kan vi som feminister utmana den bilden?

CIRKELTRÄFF 8: Organisering och aktivism

Läs:

- FATTA! – kampanj för att uppmärksamma sexualiserat våld <http://fatta.nu/>
- #Inteminminister: <http://www.svt.se/nyheter/sverige/ion-7-sadana-kan-vi-inte-ha-som-bestammer>
- "Hijabuppropet": <http://www.aftonbladet.se/debatt/article17314519.ab>
- Ain't I a Woman-kampanjens fanzine: <http://aintiawomankampanjen.wordpress.com/material/fanzine-feminism-utan-granser-8-mars-2011/>
- "Makthandbok för unga feminister som (be)möter rasism och sexism i föreningslivet", andra upplagan (2011), sid 80-97.

Frågor att samtala kring:

- Hur tar vi med oss antirasistiska feministiska perspektiv in i det politiska arbetet?
- Hur ska vi få upp feminism och antirasism på den politiska dagordningen?
- Vilka politiska krav kan vi lyfta och mobilisera kring?
- Hur ska vi gå tillväga? Vilka metoder är användbara? Bland lästipsen finns några uppmärksammade aktioner och kampanjer som kan ge inspiration.
- Vilka kan vi samarbeta med och hur?

Övningar och metoder

I detta kapitel hittar du beskrivningar på metoder och övningar som stimulerar till samtal och handling mellan deltagarna. Ni kanske kan använda några under studiecirkelns gång, eller använda de efteråt när ni vill hitta vägar framåt i det fortsatta arbetet.

Rundor.

Var och en får ordet, en i taget. Det är viktigt att precisera frågan, annars blir det lätt så – speciellt i en stor grupp – att den som får ordet pratar på om vad den vill, eller svarar på tidigare inlägg.

SWOT.

SWOT är en enkel analysmetod för att undersöka vilka styrkor och svagheter som finns internt i en organisation samt vilka möjligheter och hot som finns utanför organisationen och hur dessa påverkar problemlösningen. SWOT är en förkortning av orden Strength, Weakness, Opportunity och Threat. Man utgår från en problemställning och formulerar vad man vill uppnå – vårt mål. Sedan identifierar man:

1. Styrkor som finns i organisationen att använda för att nå målet.
2. Svagheter som finns i organisationen som hindrar oss från att nå målet.
3. Möjligheter som finns i omvärlden utanför organisationen som hjälper oss att nå målet.
4. Hot i omvärlden som hindrar oss från att nå målet.

Utifrån denna inventering arbetar man fram en handlingsplan för hur målet uppnås.

Forumspel.

Forumspel i sin renodlade form är ett slags rollspel som utgår från en konfliktsituation, där någon är förtryckt och andra är förtryckare. Åskådarna får gå in i spelet och ändra spelets förlopp för att på så sätt visa på olika handlingsalternativ för att tackla problemet och lösa konflikten.

En konfliktsituation, som ska sluta i kaos och elände, förbereds och spelas upp för åskådarna. Åskådarna uppmanas, att när spelet sedan visas upp en andra gång, gå in och avbryta genom att säga STOPP när det är något de vill ändra på. Den som sagt STOPP kliver in i spelet och tar den förtrycktes roll och bestämmer varifrån man ska starta om.

Tanken är att den som säger STOPP ska prova en annorlunda väg att handla. När den nya rollinnehavaren är nöjd återgår han eller hon till sin plats i publiken.

Den ursprungliga rollinnehavaren återtar sin roll och spelar den som tidigare. Spelet tas om från början eller från något ställe publiken tycker är intressant. Forumspelet

fortsätter på så sätt tills inga fler idéer om alternativa handlingsvägar kommer från publiken.

Spelet avslutas med samtal om hur det kändes att vara förtryckt, att förtrycka, vad som hände när strategierna ändrades, vilka vägar ut ur förtrycket som identifierades och slutligen, vilka nya erfarenheter övningen givit.

Metod: Allt är möjligt

Syftet med den här övningen är att deltagarna ska komma på konkreta exempel på hur de i sin vardag kan motverka diskriminerande strukturer.

Material: Whiteboard/blädderblock och Whiteboardpenna/spritpenna

För att komma på lösningar måste man veta vad det är man vill motverka. Börja därför med att definiera problemet tillsammans med deltagarna. Exempel på en problemformulering kan vara "Heteronormer i samhället", "Våra lokaler är otillgängliga", "Bara män får cred för sitt arbete" eller "Rasism i vår organisation".

Brainstorming

Be sedan deltagarna brainstorma kring alla möjliga tänkbara saker som kan vara lösningen på problemet. Understryk att det kan vara allt från vad man själv som individ kan göra när någon är taskig på bussen eller i skolan till vilka beslut våra politiker kan ta för att underlätta arbete mot diskriminering. Lösningarna får vara hur omöjliga eller möjliga som helst. Allt är tillåtet.

Fråga vidare: Vad kan deltagarna börja göra redan imorgon? Vilka idéer är möjliga att genomföra nästa vecka? Vad vore toppen om det vore gjort inom ett år?

Metod: Tvärtom!

Går det trögt att komma på vad som ska göras mot orättvisorna i samhället? Gör tvärtom! Syftet med den här metoden är att få kreativiteten att sprudla och hitta nya vägar till förändring.

Material: Whiteboard/blädderblock och Whiteboardpenna/spritpenna

Formulera en vision tillsammans med deltagarna, till exempel "intersektionellt perspektiv i organisationen". Be sedan deltagarna brainstorma om allt man kan göra för att målet ska misslyckas, för att det ska bli så lite intersektionellt tänkande som möjligt i organisationen. Det kan vara hur rimliga eller orimliga förslag som helst. Be deltagarna välja ut de tre värsta åtgärderna som verkligen skulle göra att ni misslyckades med er vision. Gör sedan tvärtom! Formulera om de tre förslagen till praktiska, positiva och konkreta åtgärder som man kan göra själv.